

KOR-hankkeen 52/3516/01 loppuraportti

30.9.2002

Vesijärven kalastusalue

Sirpa Laine

KALASTUSALUE KALATALOUDEN KEHITTÄJÄNÄ

SISÄLLYSLUETTELO

I osa: toiminnallinen selvitys

VESIJÄRVEN KALA-ASEMAN SUUNNITTELU

Liitteet

Liite 1 Kala-aseman sijainti Niemen satamassa

Liite 2 Kalankäsittelyrakennuksen piirustukset ja kustannuslaskelma

Liite 3 Kevytrakenteinen kalankäsittelyrakennus ja kustannusarvio

II osa: yhteiskunnallinen taustaselvitys

KALASTUSALUE KALATALOUDEN KEHITTÄJÄNÄ

1. Kalastusalueen asema kalastuksen hallinnollisessa kentässä	2
2. Kalastusalue ja kalataloudellinen toiminta	4
2.1. Ammattikalastus	4
2.2. Vapaa-ajankalastus	5
3. Kalastusalue toiminnan kehittäminen	7
3.1. Kalastukseen liittyvä päätöksenteko ja ristiriitojen sovittelu	7
3.2. Käyttö- ja hoitosuunnitelma kalastuksen ohjausvälineenä ja yhteistyön perustana	10
3.3. Kalastusalue ja yhteisöllisyys	12
Lähteet	15

KALASTUSALUE KALATALOUDEN KEHITTÄJÄNÄ

Kalastusalue kalatalouden kehittäjänä –hankkeen tavoitteena on ollut selvittää mahdollisuudet rakentaa Vesijärven rannalle kalan vastaanotto- ja esikäsittelytilat sekä arvioida rakentamiskustannukset. Hankkeen toisena päätavoitteena on ollut tehdä yhteiskunnallinen taustaselvitys kalastusalueen roolista kalatalouden edistäjänä.

I osa: toiminnallinen selvitys

VESIJÄRVEN KALA-ASEMAN SUUNNITTELU

Vesijärven rannalle suunnitellun kala-aseman tarkoituksena on palvella ammattikalastusta ja kalastukseen liittyvää elinkeinotoimintaa sekä osaltaan tehostaa Vesijärven hoitokalastussaaliin käsittelyä siten, että yhä suurempi osa saaliista voidaan hyödyntää ihmisravinnoksi. Kalan vastaanotto- ja käsittelypisteen sijainti mahdollisimman lähellä pyyntialuetta varmistaa tuotteiden hyvän laadun ja sitä kautta parantaa markkinointiedellytyksiä.¹

Hanke on selvittänyt yhteistyössä Lahden kaupungin teknisen viraston kanssa kala-aseman sijaintia sekä perustusten ja rakentamisen vaatimia kustannuksia.

Kaavoitustoimi piti Niemen satamaa hyvänä sijaintipaikkana. Niemen satama on tällä hetkellä Lahden ainoa huolto- ja kotisatama. Kala-asema on suunniteltu sijoitettavaksi nostorantaan, joka on tarkoitettu alusten korjauksia varten, rantaa jää kuitenkin kala-aseman rakentamisen jälkeenkin riittävästi tähän tarkoitukseen (Liite 1). Ongelmallista suunnitellussa rakentamispaikassa on se, että alue on täyttömaata. Kiinteän rakennuksen rakentaminen tälle paikalle edellyttää kalliita maansiirto- ja paalutustöitä. Rakennusta harkittiin myös sijoitettavaksi kauemmaksi rannasta, mutta tällä alueella on kaksi metriä paksu purukerros, joka pitäisi ensin poistaa. Rantaa pidettiin toimintojen kannalta selvästi mielekkäämpänä vaihtoehtona.

¹ Hoitokalastussaaliin hyödyntämistä ihmisravinnoksi on selvitetty mm. Vesijärven kalastusalueen ja Lahden kaupungin toteuttamissa EU:n Pesca-hankkeissa. Ks. Sirpa Laine, Vesijärven kalastusalue: Vähäärvoisesta kalasta ekotuote, loppuraportti 31.5.1999 ja Sirpa Laine, Vesijärven kalastusalue: Vähäärvoisesta kalasta ekotuote – tuotteistamiskokeilu, loppuraportti 30.6.2000.

Tekninen virasto laati aluksi kiinteän kalankäsittelyrakennuksen piirustukset, tällaisen rakennuksen kustannuksia pidettiin hankkeessa kuitenkin liian korkeina (Liite 2). Kun lisäksi selvisi, että rakennus edellyttää kalliita perustustöitä, alettiin selvittää kevyen elementtirakenteisen kala-aseman rakennuskustannuksia. Kevytrakenteinen siirrettävissä oleva rakennus on mahdollista sijoittaa myös rannan täyttömaalle. Se rakennetaan betonilaatan päälle, jolloin vältetään kalliilta maansiirtotöiltä. Tällainen vaihtoehto osoittautui kiinteää rakennusta huomattavasti edullisemmaksi ratkaisuksi.

Rakennus koostuu 4 m leveistä ja 10 m pitkistä viipaleista. Rakennuksen hinnaksi on laskettu 148.000 e sisältäen kalusteet, (esim. lajittelupöytä 7.500 e, kaksi kalankäsittelypöytää yhteensä 6.700 e ja fileerauspöytä 3.300 e); hinta ei sisällä perustamistöitä. Perustus- ja ympäristötöiden hinnaksi arvioidaan 50.000 e, vesi ja viemärointi maksaa 7.000 e. Sähköliittymän hinnaksi arvioidaan 3.500 e. Kylmälaitteista on kysytty tarjousta Huurre Oy:ltä ja Hermetel Oy:ltä; hinnaksi tulee n. 58.000 e. Jäähilekone (1150 kg/vrk) maksaa 6.000 e, tehokkaampi versio (2350 kg/vrk) maksaisi n. 11.000 e (Liite 3). Yhteensä rakennuskustannukset ovat 272.500 e. Tontti ja kunnallistekniikka muodostavat mahdollisen hakijan eli Lahden kaupungin oman osuuden.

Kala-aseman esikäsittelytilassa saalis on mahdollista perata heti pyynnin jälkeen, jonka jälkeen se voidaan pakastaa, massata tai käsitellä muulla tavoin. Virkistyskalastajilla on mahdollisuus saada asemalta jäähilettä kalamatkalle lähtiessään. Kalan käsittelytilan yhteyteen voidaan liittää jalostustoimintaa sekä myyntipiste, joka takaa paikallisen tuoreen kalan saannin ja edistää osaltaan alueen matkailutavoitteita.

Osa Vesijärven ravintoketjukurinostukseen liittyvän hoitokalastuksen saaliista on jalostettavissa elintarvikkeiksi. Vesijärven kalastusalue on teettänyt mm. Vesku Fisun -särkisäilykettä, jota on markkinoitu liikelahjana.² Kalamassalla taas olisi kysyntää suurkeittiöissä. Esimerkiksi Päijät-Hämeen koulutus konsernin ravintolapalveluyksikkö on kiinnostunut särjen käytöstä kalamurekemassan valmistuksessa samoin kuin muunkin Vesijärven kalan käytöstä ravintoloissaan. Koulutus konsernin eri pisteissä

² Tuotteesta on tehty markkinaselvitys: Elsa-Maija Lehto, Vesijärven kalastusalue: Särkisäilyke liikelahjana, markkinaselvitys Vesku Fisun mahdollisuuksista elintarvikeliikelahjana 31.5.2000.

aterioi päivittäin 3.000-5.000 ruokailijaan. Myös Lahden kouluruokailu on potentiaalinen Vesijärven kalan hyödyntäjä. Vesijärven kalan käyttö sopii hyvin koulutus konsernin toteuttamaan ympäristöstrategiaan, jonka mukaan hankinnat on tehtävä mahdollisimman paikallisesti.³

Kala- asemalla voi myös olla huomattavaa merkitystä Niemen sataman toiminnallisen ja maisemallisen kehittämisen vauhdittajana. Kaavoitusvalmius on olemassa - tekninen virasto on jo varannut kala- asemalle tilan Niemen satama- alueen rannasta. Alueelle on mahdollista sijoittaa myöhemmin myös muita rakennuksia, kuten varastotiloja. Kaavoituksen osalta on edetty siten, että osallisia on kuultu; kaavoitustoiminnan jatko riippuu rahoituksen varmistumisesta.

Vaikka Vesijärven kalastusalue on tehnyt esiselvityksen kala- aseman rakentamisvaihtoehdoista ja solminut kontakteja yrittäjätahoihin, ei sillä ole kuitenkaan taloudellisia mahdollisuuksia olla hakijana hankkeessa. Parhaana hakijana hankkeen toteutumisen kannalta pidetään Lahden kaupunkia. Kunnat ovat yleensä vastanneet rahoituksen hankkimisesta kalasatamien rakentamiseen sekä rakennettujen tilojen hallinnasta. Periaatteena on, että käyttäjillä on vastuu käyttökustannuksista.

Vesijärven kalastusalueen hallitus on esittänyt, että Lahden kaupungin hallitus valmistautuisi kala- asemahankkeeseen varaamalla vuoden 2003 budjettiin aseman rakentamiseen tarvittavat varat, 272.500 euroa ja rahoittaisi kunnallistekniikan rakentamisen sekä luovuttaisi kala- asemaa varten tontin veloitusetta. Jos kaupunki sitoutuu hankkeeseen, tulee kaupungin valvonta- ja ympäristökeskus tai tekninen virasto hakemaan KOR- rahoitusta, jolla voidaan kattaa aseman rakentamiskustannukset.

Vesijärven kalastusalue on valmis myöntämään ammattikalastuksen edellyttämät luvat ja kaavoittamaan vesialueen ainakin Lahden kaupungin omistamalla alueella.

Vesijärven kalastusalue on käynyt neuvotteluja kalastusalan ammattimaisen yrittäjän kanssa, joka olisi halukas sitoutumaan kala- aseman hoitajaksi. Yritys työllistää ympäri vuoden yhden henkilön ja kausiluonteisesti kaksi henkilöä. Vesijärven kalan

³ Päijät- Hämeeen koulutus konsernin ravintolapalveluyksikön catering- päällikkö Eeva- Liisa Hirvilammen haastattelu 15.5.2002.

vastaanottopiste toimisi erinomaisena ammattikalastajien tukikohtana, josta käsin hyvän kokemuksen, ammattitaidon ja paikallistuntemuksen omaava yrittäjä voisi hoitaa myös Vesijärven hoitokalastuksia, joita varten yrityksellä on jo olemassa monipuolinen kalusto. Pyynnin painottuminen vähemmän hyödynnettyyn kalaan (särki, ahven, kuore) vähentäisi ristiriitojen syntymistä ammattikalastuksen ja Enonselän virkistyskalastajien välillä. Yrityksellä on halukkuutta toimintansa kehittämiseen ja laajentamiseen, jonka kannalta Vesijärven kala-asemaa pidetään oivallisena sijaintipaikkana.

Yritys on saanut kaksi vakavasti otettavaa yhteistyötarjousta jo olemassa olevilta kalanjatkojalostusyrittäjiltä, jotka ovat kiinnostuneita siirtämään toimintojaan Lahden alueelle. Molemmat yritykset voisivat hyödyntää myös jonkin verran vähempiarvoista kalaa. Kala-aseman yhteyteen on mahdollista perustaa suoramyyntipiste irtokalalle ja jalosteille.

Kala-asema mahdollistaa yhteistyön ammattikalastuksen, hoitokalastuksen, pyydysrakennuksen ja jalostuksen välillä. Vesijärven kunnan kannalta on oleellista tehostaa kalastukseen liittyviä toimintoja. Tärkeää on toimenpiteiden ammattimaisuus, oikea-aikaisuus ja tehokkuus sekä toteuttajan yhteistyökyky muiden järvellä toimivien tahojen kanssa. Ammattimainen kalastus vaatii riittävät huolto- ja käsittelytilat sekä asianmukaiset tilat saaliin varastoinnille ja umpisäiliöt saaliista syntyneelle jätteelle.

Kala-aseman mahdollistaman toimintojen yhdistämisen kautta voidaan luoda lisätyöpaikkoja. Seuraavan kolmen vuoden kalastukset työllistävät Enonselällä 3-5 henkilöä, myöhemmin työpaikkoja tulee todennäköisesti lisää. Jos kala-aseman yhteyteen tulee jalostusta, on mahdollista luoda seuraavan viiden vuoden aikana 3-6 työpaikkaa. Kala-asema vaikuttaa siten kalastuselinkeinon kehittymiseen koko Vesijärven alueella. Pitkällä tähtäyksellä Vesijärven rantaan on kala-aseman myötä kehitymässä kalataloudellisen osaamisen keskus.

II osa: yhteiskunnallinen taustaselvitys

KALASTUSALUE KALATALOUDEN KEHITTÄJÄNÄ

1. Kalastusalueen asema kalastuksen hallinnollisessa kentässä	2
2. Kalastusalue ja kalataloudellinen toiminta	4
2.1. Ammattikalastus	4
2.2. Vapaa-ajankalastus	5
3. Kalastusalue toiminnan kehittäminen	7
3.1. Kalastukseen liittyvä päätöksenteko ja ristiriitojen sovittelu	7
3.2. Käyttö- ja hoitosuunnitelma kalastuksen ohjausvälineenä ja yhteistyön perustana	10
3.3. Kalastusalue ja yhteisöllisyys	12
4. Lähteet	15

KALASTUSALUE KALATALOUDEN KEHITTÄJÄNÄ

1. Kalastusalueen asema kalastuksen hallinnollisessa kentässä

Kalavesien hallintajärjestelmä, kalastusoikeus ja kalastuslainsäädäntö ovat muovautuneet pitkän oikeus- ja tapahistoriallisen kehityksen sekä keskushallinnon ohjailun pohjalta. Kalastusoikeus Suomessa kuuluu ensisijaisesti vesialueen omistajalle. Vedet ovat yleensä kylän talojen yhteisomistuksessa, mutta myös valtio, kunnat, seurakunnat ja yksittäiset tilat omistavat vesialueita. Vallitsevin kalaveden käyttötapa on ollut omistus- tai käyttöoikeuksiin perustuva yhteiskäyttö.¹

Yhteisomistuksessa olevan veden osakkaat muodostavat osakaskunnan², joka järjestää kalastuksen ja kalaveden hoidon. Omistajan ja yhteisen kalaveden osakkaan oikeuden sekä omistajan myöntämän luvan lisäksi kalastus voi perustua myös laissa säädettyyn yleiskalastusoikeuteen. Tärkeimmät yleiskalastusoikeudet ovat oikeus onkia ja pilkkiä vapaasti muualla paitsi lohi- ja siikapitoisten vesien koski- ja virtapaikoissa sekä erityisillä kieltoalueilla. Kaikilla Suomessa asuvilla EU-maiden kansalaisilla on yleinen kalastusoikeus meressä kylän rajan ulkopuolella.³

Kalastuksen päätöksentekojärjestelmä on yhdistelmä paikallista, alueellista ja keskusjohtoista hallintaa. Vastuu kalastuksen hallinnasta on pääperiaatteen mukaan kuulunut kalavesien omistajille. Toisaalta merkittävän osan kalastusta koskevasta suunnittelusta ja päätöksenteosta tekevät kalastusalueet ja viranomaiset.⁴

Keskusjohtoisen päätöksentekojärjestelmän osina ovat erottuneet kalastuksen valtionhallinto ja lainsäädäntö, kalastusalan keskusjärjestöt neuvontaorganisaatioineen sekä alan tutkimus.⁵

Kalatalouden piirihallintoviranomaisina toimivat alueellisten TE-keskusten kalatalousyksiköt. Kalatalousyksikkö valvoo kalatalouden etua ja luo edellytyksiä kalavarojen kestäväan käyttöön perustuvalla yritystoiminnalla ja vapaa-ajan kalastukselle.⁶

Kalaveden omistajien neuvonnasta huolehtivat maakunnalliset Kalatalouden Keskusliittoon kuuluvat maaseutukeskusten alaiset tai itsenäiset kalatalouskeskukset, jotka saavat toimintaansa valtionapua. Työn painopisteet ovat kalavesien osakaskuntien ja kalastusalueiden neuvonnassa sekä kalavesien hoidon ohjauksessa.⁷

¹ Lappalainen 2000, s. 12; Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 2000, s. 10.

² Yhteisäluelain 3 §:n nojalla yhteisen alueen osakkaat muodostavat osakaskunnan. Kalastuskunta on vuodesta 2001 alkaen ollut yhteisen vesialueen osakaskunta. Kalastuskunta on kuitenkin edelleen kalastuslaissa käytetty käsite osakaskunnasta.

³ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 2000, s. 10.

⁴ Muje ym. 2001, s. 1.

⁵ Lappalainen 2000, s. 14.

⁶ Kirjavainen 2000, s. 55.

⁷ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 13.

Keskeisiä kysymyksiä kalavesien hallinnassa ovat, millä alueellisella ja hierarkkisella tasolla päätökset tehdään sekä toisaalta, mitkä ovat eri intressitahojen osallistumismahdollisuudet tässä päätöksenteossa.⁸

Kalastuksen eri toimijaryhmiin liittyvän kalastuskulttuurin ohella myös päätöksentekojärjestelmä on historiallisesti kerrostunut: perinteisen paikallisen kalavesien hallinnan päälle on rakennettu uusi asiantuntijuutta korostava hallintokoneisto. Päätöksenteossa arvostetaan paikallisen tiedon ohella yhä enemmän erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia. Paikallisessa omistajapohjaisessa kalastus- ja osakaskuntatoiminnassa on kuitenkin edelleen vahva traditionaalisuuden leima.⁹

Kalastuskunnat, vapaa-ajan ja ammattikalastajien seurat sekä kalastusalueet edustavat yhteisöllistä päätöksentekoa. Kattavammin kalastusyhteisöjen toiminta alkoi vasta 1950-luvulla. Vuoden 1951 kalastuslaissa suositeltiin kalastuskuntien yhteisten kalastushoito-yhtymien perustamista. Vuoden 1983 alussa voimaantullut uusi kalastuslainsäädäntö korvasi yhtymät kalastusalueilla. Tavoitteena oli tehostaa vesistöjen kalataloudellista hyväksikäyttöä. Kalastusalueeseen voi kuulua yhden tai useamman kunnan alueella olevia vesiä, jotka muodostavat kalataloudellisesti yhtenäisen alueen. Kalastusalue ei ole kalastusoikeuden haltija vaan kalaveden käyttäjärühmien yhteistoimintaelin.¹⁰

Kalastusalue on julkisoikeudellinen toimija, jonka muodostavat kalavesien osakaskunnat, vesialueiden omistajat sekä ammattikalastusta ja virkistyskalastusta edustavat tahot. Kalastusalueen jäsenet hoitavat eräitä kalastusalueelle kuuluvia tehtäviä virkavastuulla.¹¹

Osakaskunta voi siirtää kalastusta ja kalaveden hoitoa koskevat tehtävänsä kokouksessaan määräenemmistöpäätöksellä kalastusalueen hoidettavaksi. Tehtävien siirto kalastusalueelle ei kuitenkaan vapauta vesialueen omistajia ensisijaisesta vastuusta.¹²

Vuonna 1993 kalastusalueen merkitys kasvoi, kun kalastuslain ja -asetuksen muutoksessa kalatalousviranomaiselta siirrettiin päätösvaltaa joissakin paikallisolojen tuntemista vaativissa asioissa kalastusalueille ja samalla niiden taloudellisia toimintaedellytyksiä parannettiin.¹³ Kalastusalueiden toiminnan perusrahoitus tulee kalastushoitomaksuista, jotka kalatalousviranomainen jakaa. Kalastusalueella on myös yleensä omaa varainhankintaa. Kalastusalue ei tavoittele taloudellista voittoa, se hankkii tuloja voidakseen yhdessä kalastusoikeuden haltijoiden kanssa huolehtia kalavesistä ja niiden tuottavuudesta.¹⁴

Suomen 225 kalastusaluetta ovat aluetason yhteistoimintayksiköjä, jotka kehittävät itsenäisesti toimintaansa. Kaikilla kalastusalueilla on kuitenkin joukko samansisältöisiä perustehtäviä ja toimintoja. Yleistä päätäntävaltaa käyttää kalastusalueen kokous ja

⁸ Muje ym. 2001, s. 30.

⁹ Salmi 2001 b), s. 110.

¹⁰ Lappalainen 2000, s. 13-14; Kalastusalueopas 1999, s. 6.

¹¹ Kalastusalueopas 1999, s. 9.

¹² Kalastusalueopas 1999, s. 28-29. Tehtävät voidaan siirtää kokonaisuudessaan tai osittain, määrääjäksi tai toistaiseksi kalastusalueen hoidettavaksi.

¹³ Kalastusalueopas 1999, s. 5-6.

¹⁴ Kalastusalueopas 1999, s. 32.

käytännön hallintotehtäviä kokouksen valitsema hallitus. Juoksevien asioiden hoitamista varten kalastusalueella on isännöitsijä.¹⁵

Kalastusalue voi mm. ohjata vesialueen hoitoa, antaa lausuntoja, tehdä aloitteita sekä antaa määräyksiä kalojen alamitoista. Monilla kalastusalueilla on myös myynnissä vapaa-ajankalastukseen liittyviä lupia, joiden myyntiin ne ovat saaneet valtuutuksen lupa-alueen osakaskunnilta ja muilta kalastusoikeuden haltijoilta.¹⁶

Kalataloudellisen toiminnan ohella kalastusalue voi vaikuttaa ympäristöseikkojen huomioonottamiseen edistämällä kalavesien osakaskuntien ja muiden kalavesien käyttäjien yhteistyötä järven hoidossa. Vesistöjen rehevöityminen on kalatalouden kannalta suuri ongelma. Rehevöityminen aiheuttaa happikatoja, huonontaa kalakantojen rakennetta, limoittaa pyydyksiä ja aiheuttaa makuvirheitä kaloihin. Rehevöityneen vesistön elpymiseen puolestaan voidaan vaikuttaa valuma-alueella tehtävien toimenpiteiden lisäksi vesistössä toteutettavilla hoitotoimilla, kuten hoitokalastuksella, ilmastuksella, petokalaistutuksilla ja vesikasvien niitolla.¹⁷

2. Kalastusalue ja kalataloudellinen toiminta

2.1. Ammattikalastus

Elinkeinokalatalous käsitteenä sisältää ammattikalastuksen, kalanjalostuksen ja kalakaupan sekä vesiviljelyn, joka kohdistuu kalan- ja ravuntuotantoon.¹⁸

Ammattikalastajaksi rekisteröinti TE-keskuksen kalataloushallinnon ylläpitämään ammattikalastusrekisteriin edellyttää, että yli 30% kokonaistuloista saadaan kalastuksesta.¹⁹

Tärkeimmät ammattikalastuksen saalislajit ovat merialueella silakka ja lohi sekä sisävesialueella muikku. Ammattikalastuksen kokonaissaaliista, noin 120 000 tonnista, vain vajaa kolmannes käytetään ihmisravinnoksi, suurin osa saaliista menee turkiseläinten rehuksi. Ammattikalastajarekisterissä oli vuoden 1998 lopussa merialueella 2 948 kalastajaa. Heistä päätoimisia kalastajia on 1 071. Sisävesialueella toimi 1 192 kalastajaa, joista 230 kalasti päätoimisesti. Kalanjalostus ja kalakauppa työllistävät noin 1200 ja kalanviljely 2000 henkilöä.²⁰ Kalan yleisin jalostusmuoto on fileointi, joten jalostusaste on melko alhainen.²¹

¹⁵ Kalastusalueopas 1999, s. 5-6.

¹⁶ Kirjavainen 2000, s. 17.

¹⁷ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 15 ja 21.

¹⁸ Kirjavainen 2000, s. 35.

¹⁹ Sisävesialueen ammattikalastajarekisteriin merkitään kalastajat, joiden verotettava kalastustulo on vähintään 30 % valtionverotuksessa verotettavista kokonaistuloista. Rekisteriin voidaan ottaa myös kalastajia, joiden kalastustulot eivät ylitä 30 %:n rajaa. Rekisteriin ilmoittautuminen on vapaaehtoista. Sisävesialueen ammattikalastajien kalastusalueet rekisteröidään kalastusalue rekisteriin. Myös alusten rekisteröinti on vapaaehtoista, mutta se on edellytys julkiselle tuelle kuten alusten nykyaikaistamiselle ja polttoaineveron palautukselle. Rekisteriin kuulumisesta annetaan rekisteriote, joka on samalla kalastuslisenssi.

²⁰ www.mmm.fi

²¹ Kirjavainen 2000, s. 38.

Ammattikalastajien määrän lasku on ollut yleinen suuntaus koko maassa 1950-luvulta lähtien. Ei-ammattimaisten kalastajien joukko taas on kasvanut jatkuvasti. Heidän keskuudessaan kotitarvekalastajiksi määriteltyjen lukumäärä on laskenut ja virkistyskalastajien lisääntynyt.²²

Aikaisemmin ammattikalastus liittyi varsin kiinteästi maatilatalouden harjoittamiseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut merkittävästi viime vuosikymmenten aikana. 1980-luvulla palkansaajat olivat jo enemmistö varsinaisista pää- tai sivutoimisista ammattikalastajista. Ammattikalastaja onkin tänä päivänä yrittäjä, jonka toiminta edellyttää selvää liikeideaa ja toimintamallia. Jokaisen yksittäisen ammattikalastajan on hyödynnettävä omia menestystekijöitään. Jotkut panostavat kalastukseen, toiset liittävät kalastukseen myös jalostustoimintaa tai esimerkiksi kalastusmatkailua. Kaikille ei sovi sama toimintamalli, koska lähtökohdat ovat erilaiset: kalavedet, varusteet ja henkilökohtaiset ominaisuudet vaihtelevat suuresti.²³

Sisävesialueella osa ammattikalastajista on erikoistunut hoitokalastajiksi, jotka pyytävät rehevöityneiden järvien särkikalaja. Tehokalastus yhdessä muiden kunnostustoimien kanssa muuttaa järviä kirkkaammiksi, vähentää leväkukintoja, parantaa kalaston koostumusta ja niin ollen myös ammattikalastuksen edellytyksiä. Vapaa-ajankalastukseen ja ravustukseen liittyvillä maatalouden ja ammattikalastuksen sivuelinkeinoilla taas ylläpidetään saariston ja maaseudun elinvoimaisuutta sekä luodaan edellytyksiä myös muulle maiseman- ja ympäristönhoidolle.²⁴

Ammattikalastajien mielestä kalastusta haittaavat eniten vesien rehevöityminen, kalakantojen vaihtelut, kalan alhainen hinta ja kilpailu viljellyn kalan kanssa sekä ammattimaiseen pyyntiin soveltuvien kalastuslupien saannin vaikeus.²⁵

Kalastusalue voi vaikuttaa näihin tekijöihin edistämällä hoitokalastusta ja lupien saatavuutta. Kalastuslain mukaan kalastusalueen hallitus antaa vesialueen vuokrauskehotuksen vesialueen omistajalle ammattimaisesti harjoitettavan kalastamisen sallimiseksi.²⁶ Valtion omistuksessa olevilla yleisvesialueilla kalastuslupa ammattimaiseen kalastukseen voidaan antaa kalastusalueen hallituksen/hallitusten päätöksestä. Hakijan vakinaisen asuinpaikan on sijaittava kunnassa, joka ulottuu yleisvettä käsittävään järveen.²⁷

2.2. Vapaa-ajankalastus

Vapaa-ajankalastuksella tarkoitetaan virkistys- ja kotitarvekalastusta eli kaikkea sitä kalastusta, jossa saalista ei myydä vaan se käytetään kalastajan omassa taloudessa.²⁸

Vapaa-ajan kalastuksen saalis on merkittävä osa Suomen kokonaiskalansaalista. Noin kolmannes kaikesta ravinnoksi käytetystä kalasta on vapaa-ajankalastajien itse

²² Lappalainen 2000, s. 8.

²³ Lappalainen 2000, s. 11; www.sakl.fi.

²⁴ Virkistyskalastus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa (luonnos), MMM 2001.

²⁵ Kirjavainen 2000, s. 36.

²⁶ KalL 16.2 §; Kalastusalueopas 1999, s. 10.

²⁷ Kalastusalueopas 1999, s. 10 ja 58. Järven yleinen vesialue on alue, joka on maanmittauksessa rajattu yksityisen tai yhteisöomistuksen ulkopuolelle, näitä on suurimmissa järvissä.

²⁸ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 8.

pyytämää.²⁹ Vapaa-ajan kalastuksen kokonaisarvoa ei ole toistaiseksi luotettavasti arvioitu. Parhaiten tunnetaan saaliin taloudellinen arvo sekä kalastuksen kustannukset. Vaikeimmaksi on osoittautunut vapaa-ajan kalastuksen aineettomien hyötyjen arvottaminen.³⁰

Vapaa-ajan kalastuksen merkitys on maassamme suuri kalastuksen sosiaalisen arvostuksen kannalta. Lähes joka toinen suomalainen kalastelee; vapaa-aikanaan kalastusta harjoittaa noin kaksi miljoonaa suomalaista. Vapaa-ajan kalastuksen saaliista yli puolet saadaan verkoilla ja muilla passiivipyödyksillä. Vapaa-ajankalastus on merkittävä toiminnallinen luontoharrastus, jonka yleistymiseen vaikuttavat lisääntyvä vapaa-aika ja suomalainen mökkikulttuuri.³¹

Vapaa-ajan kalatalouden merkitys elinkeinoelämässä tulee vahvistumaan tulevaisuudessa. Kalastusvälineiden ja –veneiden valmistus ja myynti työllistävät. Uutta yritystoimintaa tulee syntymään kalastusmatkailupalveluiden yhteyteen: kalastusoppaita tarvitaan entistä enemmän, lisäksi kalastusretken halutaan usein kytkeä muita palveluita majoituksesta ateriapalveluihin.³²

Virkistyskalastajia edustavina piirijärjestöinä toimivat maakunnalliset Suomen Kalamiesten Keskusliittoon kuuluvat kalamiespiirit, Suomen Metsästäjä- ja Kalastajaliittoon kuuluvat erämiespiirit sekä Suomen Urheilukalastajien Liiton alueelliset jäsenseurat.³³

Vapaa-ajankalastuksen kehittämisessä kalastusalueen roolia olisi syytä vahvistaa. Kalastusalueista voidaan rakentaa vapaa-ajankalastusta ja kalataloutta palvelevia elimiä, joissa ammattimaiset isännöitsijät hoitaisivat tehostetun vapaa-ajankalastajien ohjauksen. Näin hyödynnettäisiin parhaiten jo olemassa olevia instrumentteja.³⁴ Kalastusalue voi hoitokalastusta edistävällä toiminnallaan ja vapaa-ajan kalastajiin kohdistuvalla asennemuokkauksella vaikuttaa myös vajaasti hyödynnettyjen kalojen arvostuksen lisäämiseen.³⁵ Kalastusalue voi lisäksi kalastuksen valvonnan ja neuvonnan keinoin luoda itsenäistä käytäntöä pyydysmerkintöihin, kiistojen sovitteluun ja mahdollisiin korvauksiin.

Kestävän kehityksen periaate edellyttää, että kalastus sopeutetaan uudistuvien kalavarojen tuottoon. Kalastusta on myös ohjattava niin, ettei luonnon monimuotoisuutta vaaranneta. Luonnonvaraisesti lisääntyvät kalakannat ovat jatkossakin tärkein vapaa-ajan kalastuksen kohde, mutta kalastusalueet voivat hyvin suunnitelluilla istutuksilla lisätä kalavesien tuottoa ja vetovoimaa. Tärkeää on seurata istutusten tuloksia ja säätää istutuksia ja kalastusta saatavien tulosten perusteella.³⁶

²⁹ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 12. Suomalaiset kuluttavat kalaa noin 33 kiloa henkeä kohti vuodessa. Suomi sijoittuu EU-tilastoissa tällä kulutuksella kolmanneksi Portugalin ja Espanjan jälkeen. Kalaa ja kalatuotteita tuotiin vuonna 1998 noin 21 miljoonaa kiloa ja vietiin noin 17,7 miljoonaa kiloa, josta noin 14,5 miljoonaa kiloa oli silakkaa (www.mmm.fi).

³⁰ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 14.

³¹ Kalamies 4/2001; Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 14.

³² Kirjavainen 2000, s. 25.

³³ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 13.

³⁴ KKL:n lausunto 8.6.2001 MMM:n vapaa-ajankalastussuunnitelmasta.

³⁵ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 16.

³⁶ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 16 ja 18.

Kalastusmahdollisuudet ovat merkittävästi parantuneet 1980- ja 1990-luvulla yleiskalastusoikeuksien laajentamisen ja kalastusalueiden lupatarjonnan myötä. Kalastusalueiden yhtenäislupien kattavuutta on kuitenkin edelleen tarpeen parantaa. Erityisen tärkeää on luvista tiedottaminen ja niiden markkinointi. Tarvitaan sekä kalastusalueittaisia että maakunnallisia kalapaikkaoppaita. Tarve tiedottaa kalastusmahdollisuuksista internetissä kasvaa koko ajan. Suosituimmille kalastuspaikoille tarvitaan myös uusia kalastusta palvelevia rakenteita. Palveluista tulisi tiedottaa tehokkaasti esim. kalapaikkaoppaiden yhteydessä.³⁷

Etenkin suurten taajamien läheisyydessä tarvitaan erityisiä kalastuspuistoja, joissa kalastettavia kantoja pidetään yllä jatkuvin ja tehokkain istutuksin.³⁸ Tällaisen toiminnan kautta on myös hyvä mahdollisuus nostaa kalastusalueen yhteiskunnallista profiilia. Kalastuspuistojen avulla voidaan tavoittaa sellaista väestöä, joka ei muuten ehkä tulisi olemaan kalastuksen parissa, etenkin nuorison kalastukseen sosiaalistamisen kannalta tällaisilla paikoilla on suuri merkitys. Vesijärven kalastusalue on osallistunut Pikku-Vesijärvellä toimivan kalastuspuiston perustamiseen ja toiminnan tukemiseen mm. istuttamalla kalat lupatuloilla, tiedottamalla kalastuspuiston toiminnasta nettisivuillaan ja hoitamalla valvontaa.

3. Kalastusalue toiminnan kehittäminen

3.1. Kalastukseen liittyvä päätöksenteko ja ristiriitojen sovittelu

Kalastusalue on aluetason yhteistoimintayksikkö. Sen toimintaa ohjaa kalastuslainsäädäntö eli laissa määritellyt tehtävät. Kalastusalueiden omaehtoinen toiminta on edelleen kehittymässä. Tällaista omaehtoista toimintaa on esimerkiksi yhteistyön kehittäminen suunnittelun avulla ja osallistuminen projektitoimintaan sekä yhtenäislupien myyminen usean kalastuskunnan muodostamille laajemmille lupa-alueille. Toiminnallaan kalastusalue voi vähentää päällekkäistä työtä ja siten tehostaa toimintoja.³⁹

TE-keskus, kalatalousneuvonta, kalastusalue ja tutkimus ovat monin tavoin pyrkineet viemään asiantuntijatietoa paikallistasolle. Paikallinen tieto puolestaan on ollut käytössä paitsi kalastuskuntien myös kalastusalueiden toiminnassa. Kalastusalue on näin ollen luonteva foorumi yhteistyölle ja vuoropuhelulle. Ristiriitojen säätelyssä ja erilaisten intressien, arvojen ja tiedon yhteensovittamisessa ratkaisevaa on se, miten hyvin kontaktit toimivat eri osapuolten välillä.

Pekka Salmi käyttää käsitettä paikallinen tieto tarkasteltaessa maallikoiden kalavesiin ja niiden käyttöön liittyvää tietoa modernisoituneessa yhteiskunnassa. Paikallinen tieto on kytkeytynyt sosiaalisiin suhteisiin, arvojärjestelmiin, ajattelumalleihin ja elämänmuotoon. Paikallinen maallikkotieto (Ari Lappalaisen mukaan "vapaan tiedon

³⁷ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 16-17. Rantautumispaikkoihin tulisi rakentaa asianmukaiset kalojen käsittelytilat, nuotio- ja yöpymispaikat sekä jätehuolto. Veneluiskat tulisi kartoittaa ja niiden laatua parantaa.

³⁸ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta, s. 16. Toistaiseksi tällaiset kohteet ovat perustuneet lähes yksinomaan kirjoloheen. Tulevaisuudessa on tärkeää monipuolistaa lajivalikoimaa sekä nostaa kohteiden palveluvarustuksen laatua. Kysyntää tulee olemaan myös ravustuskohteille.

³⁹ Kalastusalueopas 1999, s. 34.

kenttä"⁴⁰) on moniulotteinen yhdistelmä perinteitä sekä omaa ja lähipiirin kokemusmaailmaa. Se sisältää kaloihin ja niiden käyttäytymiseen liittyvän tietämyksen ohella tiedot esimerkiksi pyyntialueista, kalastustavoista, päätöksenteon hierarkiasta ja pyyntioikeuksista.⁴¹

Toisaalta, kun perinteisten paikallisyhteisöjen merkitys on vähentynyt modernisaation myötä, ihmiset ovat alkaneet entistä enemmän yhdistellä perinteitä, omaa ja lähipiirin kokemusta, asiantuntijätietoa sekä eri tiedotusvälineistä saatua tietoa. Oleellinen ero kalastustietämyksessä on se, että kalastajien paikallinen havainnointi on kokonaisvaltaisempaa ja ottaa usein huomioon laadullisia muutoksia, kun taas tieteellinen tutkimus painottuu enemmän kvantitatiivisiin havaintoihin.⁴²

Kalastuksen asiantuntijajärjestelmä on yhdistelmä viranomaishallintoa, tutkimusta ja neuvontaa. Kalastusviranomaisten, ympäristöhallinnon ja tutkimuksen merkityksen kasvaminen on osa professionalisoitumiskehitystä, jossa ennen kaikkea luonnontieteellisen koulutuksen saaneet ovat vakiinnuttaneet asemansa asiantuntijoina. Kalatalouden ammattikoulutuksen saaneet neuvojat taas toimivat paikallisen tason ja viranomaishallinnon välimaastossa. Asiantuntijat eivät siten muodosta mitään yhtenäistä ryhmää. Myös tutkimustoiminnan sisällä on hyvin erilaisia näkemyksiä. Tämä johtuu tieteenalojen erilaisista tiedonintresseistä ja teoreettisista viitekehyksistä.⁴³

Ympäristökysymyksissä erityisesti luonnonilmiöitä koskevan tiedon sekä teknisen tiedon hallinta toimivat usein valtaresurssina ja auktoriteetin lähteenä.⁴⁴ Monimutkaisten ympäristöongelmien keskeinen kysymys on, miten yhdistää tieteellisen ja teknisen tiedon tuottama ymmärrys muihin tiedon muotoihin ja arvoista käytävään keskusteluun. Pohjimmiltaan kysymys on demokratiasta: eri tahojen välille tulisi luoda toimintaverkostoja, joissa paikalliset näkemykset ja tieto pääsisivät paremmin esille asiantuntijätiedon ohella.⁴⁵

Kalastuksen päätöksenteon ongelmiin onkin viime aikoina tarjottu ratkaisuna uusia käyttäjien osallistumiseen pohjautuvia toimintamalleja, joita on kutsuttu esimerkiksi paikallistason hallinnoksi (local-level management), osallistuvaksi hallinnoksi (participatory management) tai yhteishallinnaksi (co-management). Nämä mallit kuvastavat uudenlaista ympäristöä koskevaa suunnittelua, jossa kansalaisten osallistumista pidetään yhä tärkeämpänä. Yhteishallinnan käsite sisältää päätöksenteon vastuun jakamisen valtiovallan sekä alueellisella ja paikallisella tasolla toimivien käyttäjäryhmien organisaatioiden kesken.⁴⁶

Yhteishallinnan malli perustuu oletukseen, että kalastuksen kulttuurisen sisällön ja sosioekonomisten päämäärien huomioiminen päätöksenteossa on tärkeää, ja että intressiryhmien tavoitteita ja näkemyksiä on sovittava yhteen. Tällöin kalavesien

⁴⁰ Ks. Lappalainen 2000, s. 15.

⁴¹ Salmi 2001 b), s. 104 ja 110.

⁴² Salmi 2001 b), s. 104.

⁴³ Salmi 2001 b), s. 103 ja 111.

⁴⁴ Ks. Giddens, Anthony 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Julkaisussa: Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio.

⁴⁵ Peuhkuri 2001, s. 44 ja 57.

⁴⁶ Salmi 2001 b), s. 106.

käyttäjien osallistuminen päätöksentekoon edistää aiempaa tehokkaampien, tasa-arvoisempien ja kestävämpien hallintoratkaisujen löytymistä.⁴⁷

Keskeisten osapuolten tulisi pitää päätöksenteossa mukana olemista edullisempina vaihtoehtona kuin syrjästä seuraamista. Yhteishallinta voisi motivoida hyvinkin erilaisia ryhmiä toimimaan yhteisten päämäärien puolesta, mutta tämä edellyttää eri osapuolilta sosiaalista oppimista. Kun yhteistyö kohottaa päätöksenteon legitimiisyyttä, ristiriitoja on harvemmin ja näin myös hallinnon toimeenpano- ja kontrollikustannukset vähenevät. Lisääntyneen vastuun ajatellaan johtavan sovittujen säädösten parempaan noudattamiseen. Hallintajärjestelmän tulee olla moraalisesti oikeutettu, jotta lopputulos olisi osallistuvien ryhmien kannalta legitiimi.⁴⁸

Ristiriitoja voi syntyä yhtäältä toiminnallisesti erilaisten kalastustahojen kesken (ammattikalastus ja vapaa-ajankalastus), toisaalta päätöksenteon kerrostuneisuus voi aiheuttaa ongelmia, joihin tarvitaan kalastusalueen kaltaista yhteistyöelintä.⁴⁹

Edustuksellinen demokratia on yhteishallinnan tärkeä osa. Kalastajien edustus ei aina ole kuitenkaan aina ongelmatonta, koska kalastajat kuuluvat usein hyvinkin heterogeenisiin ja kilpaileviin ryhmiin. Sen lisäksi, että tarkastellaan sitä mitkä ryhmät ottavat osaa ja miten ne ovat edustettuina, on tärkeää määritellä myös päätöksenteon taso: tehdäänkö päätökset paikallisella, alueellisella, valtakunnallisella vai kansainvälisellä tasolla. Sopivan päätöksenteon tason määrittämisen perusteeksi on hyvä ottaa läheisyysperiaate, jossa ihmisten elämään vaikuttava päätöksenteko esitetään tehtäväksi mahdollisimman alhaisella organisaatiotasolla.⁵⁰

Yhteishallinnan kehittäminen edellyttää alueellista räätälöintiä, mutta painotuksen on oltava vuorovaikutuksen ja tiedonkulun kehittämisessä. Keskeisenä ongelmana on eri ryhmien edustus kommunikaatiossa ja päätöksenteossa, koska monet kalastajaryhmät ovat heikosti järjestäytyneitä. Joissain kysymyksissä kalastusalue muodostaa jo nyt erilaista tietoa, arvoja ja intressejä yhdistävän suunnittelu- ja yhteistyöfoorumin.⁵¹

Yhteistyötä olisi lisättävä paitsi kalastusalueiden kesken myös osakaskuntien ja kalastusalueen välillä. Monessa tapauksessa on syytä harkita kalastuslain suomaa mahdollisuutta siirtää kalakannan hoitoa ja kalastuksen järjestämistä koskevat tehtävät kalastusalueen hoidettavaksi. Tehtävien siirto parantaisi oleellisesti kalastusmahdollisuuksia ja yhtenäistäisi kalaveden käyttöä ja hoitoa. Se vähentäisi päällekkäistä työtä ja toisi säästöjä toimintakustannuksiin. Valvonta ja edunvalvonta tehostuisivat ja kalaveden omistajien neuvonta helpottuisi.⁵²

Kalastusalue toiminnan kannalta ongelmallista on, että keskimäärin vain noin viidesosa alueen kalastuskunnista osallistuu kokouksiin. Osittain tämä johtuu aktiivisten

⁴⁷ Salmi & Huhmarniemi 2001, s. 31.

⁴⁸ Salmi 2001 b), s. 107-108.

⁴⁹ Kalastuksen ristiriitojen tulkinnassa on käytetty muun muassa ympäristökonfliktien typologiaa, jossa kiistat jaetaan arvokonflikteihin, tiedollisiin konflikteihin ja intressikonflikteihin. Arvokonfliktit ovat syvällisiä eroja ihmisten arvomaailmoissa ja liittyvät erilaisiin luontosuhteisiin. Kognitiiviset eli tiedolliset konfliktit juontuvat ihmisten samaa asiaa koskevasta erilaisista tulkinnoista. Intressikonfliktit taas aiheutuvat osapuolten oman edun tavoittelusta (Salmi 2001 b), s. 105-106)

⁵⁰ Salmi 2001 b), s. 108.

⁵¹ Salmi 2001 b), s. 112.

⁵² Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 24.

henkilöiden puutteesta sekä siitä, että kalastusalueita ei kaikkien paikallisten osakkaiden keskuudessa pidetä vieläkään kovin merkittävänä toimijana. Kalastusalueen tehokas tiedottaminen, jossa kokouskutsu sisältää sekä alueen kokouksen esityslistan että hallituksen päätösesityksen, palvelee osakaskuntia periaatteessa hyvin. Usein kuitenkin kalastusalueen päätökset vastaavat hallituksen esitystä, mikä voi vähentää osakaskuntien kiinnostusta kalastusalueen kokouksiin. Vähäinen osallistuminen ja puutteelliset vaikutusmahdollisuudet eivät ole omiaan vahvistamaan kalastusalueen roolia eri intressiryhmien yhteisenä foorumina, jossa päätöksenteon ohella tulisi kuulla eri näkemyksiä ja keskustella niistä.⁵³

Toinen aluetoiminnan ongelma koskee sen tavoittamia intressiryhmiä: ei-paikalliset omistajat ovat huomattavassa määrin sekä kalastusalueelta tulevan tiedon että sen toiminnan ulkopuolella. Intressiryhmien lähentämiseksi olisi syytä lisätä kalastusalueen sisäistä tiedottamista.⁵⁴

Intressiryhmien verkosto edistää vuorovaikutusta ja tiedonkulkua, mikä vähentää ryhmien välisiä ennakkoluuloja ja riskejä suhteiden kärjistymiseen. Vuorovaikutuksen lisääntyminen antaa mahdollisuuden sosiaaliseen oppimiseen. Sosiaalisessa oppimisessa on kyse siitä, että halutaan työskennellä yhdessä sellaisten osapuolten kanssa, joita ei ole aiemmin tunnettu tai joita on pidetty epäilyttävinä. Sosiaalisen oppimisen kautta osapuolet oppivat määrittelemään uudelleen tilanteensa sen mukaan mitä ne voivat yhdessä saavuttaa.⁵⁵

3.2. Käyttö- ja hoitosuunnitelma kalastuksen ohjauksena ja yhteistyön perustana

Käyttö- ja hoitosuunnitelma on työkalu pyrittäessä kalastusaluejärjestelmän tavoitteeseen: kalavesien yhtenäiseen ja tehokkaaseen käyttöön ja hoitoon sekä vesialueiden omistajien ja käyttäjien yhteistyöhön. Suunnitelmasta on merkittävää hyötyä myös viranomaisyhteyksissä. Kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma on ohjeena kalastusalueen kalakantojen hoidossa ja kalastuksen järjestämisessä, mutta sitä voisi myös hyödyntää nykyistä tehokkaammin kalastuksen eri tahojen yhteistyön perustana.

Suunnittelulla voidaan edistää kalataloudellisten etujen toteutumista ja jakaa kalaveden käyttö niin, ettei eri intressitahojen kesken pääse syntymään kalastuskiistoja. Kalaveden käyttöä voidaan jakaa ajallisesti ja paikallisesti sekä pyyntitapojen ja -tehojen perusteella. Näin voidaan luoda pelisäännöt eri käyttäjäryhmien kalaveden käytön laajuudelle.⁵⁶

Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa selvitetään kalastusalueen kalavesiin sisältyvät mahdollisuudet kalavarojen määrän ja nykyisen käytön pohjalta. Suunnitelmassa tulee pyrkiä sellaiseen kalavesien hoitoon, jolla saavutetaan mahdollisimman suuri pysyvä tuottavuus sekä kalakantojen järkipäiväinen ja taloudellinen hyväksikäyttö. Tähän kuuluu

⁵³ Muje ym. 2001, s. 29.

⁵⁴ Muje ym. 2001, s. 30.

⁵⁵ Salmi & Huhmarniemi 2001, s. 36; Salmi 2001 b), s. 109.

⁵⁶ Kalastusalueopas 1999, s. 56.

toimenpiteiden yhtenäistäminen silloin kun se on tarkoituksenmukaista. Kalastusoikeuden haltijan tarpeet on huomioitava samoin kuin ympäristöön ja sen suojeluun liittyvät arvot.⁵⁷

Käyttö- ja hoitosuunnitelman pitäminen ajan tasalla luo edellytykset kalastusalue toiminnan kehittämiseksi. Suunnitelmien päivittäminen antaa mahdollisuuden pohtia tavoitteita ja tarkastella vaihtoehtoisia malleja kalastuksen järjestämiseksi. Monen kalastusalueen voimassaoleva suunnitelma on laadittu 80-luvun loppupuolella. Selvitysten mukaan suunnitelmat ovat ohjanneet kohtalaisen hyvin istutuksia, mutta kalastuksen ohjaus on toteutunut huonommin.⁵⁸ Suunnitelman päivittäminen ei välttämättä vie ylivoimaisen paljon kalastusalueen voimavaroja, koska perustyö tausta-aineiston suhteen on jo tehty ja suunnitelman uudistamisessa voidaan keskittyä vesialueen käytön ja hoidon ohjeistamiseen nykytilanteen pohjalta.

Oleellista uudistustyössä on vuoropuhelu suunnitelman laatijoiden ja kalastusalueen luottamushenkilöiden välillä. Käyttö- ja hoitosuunnitelman uudistamisen perustana tulisi siten käyttää osallistuvan suunnittelun menetelmiä. Tällainen toimintatutkimukseen perustuva suunnittelu on vuorovaikutteista toimintaa, johon sisältyy molemminpuolinen oppiminen suunnittelijoiden ja suunnitelmia toteuttavien kesken.⁵⁹ Luottamushenkilöt edustavat paikallista tietämystä, jonka merkitystä on alettu korostaa ihmisten oman ympäristön hallinnassa. On kehittynyt yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suuntaus, joka tarkastelee paikallista ekologista tietoa ja paikallisia hallintotapoja. Tavoitteena on kehittää vaihtoehtoisia yhteistoimintaan perustuvia hallintamenettelyjä. Tämän ajattelutavan mukaan esimerkiksi kalavesien käyttäjillä on hallussaan kokemuseräistä tietoa, joka voi hedelmällisesti täydentää tieteellistä tietoa ja tuottaa kehittyneempiä ja tehokkaampia ratkaisuja hallinnon ongelmiin.⁶⁰

Käyttö- ja hoitosuunnitelman laatimistavan ja laatimiseen osallistuvien tahojen lisäksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota suunnitelman sisältöön, voidaanhan sen avulla vastata kalastusmahdollisuuksien kehittämistä ja kalastuksen säätelyä koskeviin kysymyksiin. Kalastusta säätelemällä ratkaistaan, mihin lajeihin kalastus kohdistetaan, millä kalastustavoilla ja minkä kokoisina saaliskalat pyydetään.⁶¹ Verkkokalastuksella saadaan suuri osa saaliista, joten sen säätelyllä on merkittävin vaikutus kalastuspaineen kohdistumiseen. Hyvin suunnitelluilla istutuksilla voidaan puolestaan lisätä kalavesien tuottoa ja vetovoimaa. Istutuksiin liittyy myös niiden tulosten seuranta, mikä edellyttää yhtäältä tiedonkeruun järjestämistä ja toisaalta saatavien tulosten pohjalta tehtävää istutusten ja kalastuksen säätelyä. Seurannassa kannattaa hyödyntää velvoitetarkkailututkimuksia.⁶² Jotta kalastusta koskeva säätely olisi tehokasta, on huolehdittava kalastuksen valvonnasta. Valvonnan tulee olla ensisijaisesti ohjaavaa ja

⁵⁷ Kalastusalueopas 1999, s. 52.

⁵⁸ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 23.

⁵⁹ Toimintatutkimuksesta ks. esim. W.F. Whyte, *Social Theory for Action*. Sage Publications. Newbury Park, Ca. 1991.

⁶⁰ Salmi 2001 b), s. 104.

⁶¹ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 16. Vapaa-ajankalastuksen kalastuspaine kohdistuu voimakkaasti petokaloihin. Hauki- ja kuhakannat ovat varsinkin taajamien läheisyydessä melko voimakkaasti kalastettuja. Toisaalta useimpia luonnonvaraisia kalalajeja kalastetaan kantojen tuottoon nähden liian vähän. Tällaisia ovat mm. särki, ahven, lahna, kuore, muikku ja sulkava.

⁶² Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s.16 ja 22.

neuvovaa. Valvonnan keskittäminen kalastusalueetasolle yhdessä pitkäjänteisen valvojien kouluttamisen kanssa lisää valvonnan tehoa.⁶³

Kalastusalueiden viehekalastusluvut täydentävät läänikohtaista viehekalastuslupaa mahdollistamalla uistelun useammalla kuin yhdellä vieheellä. Kalastusalueiden lupien alueellista kattavuutta tulee edelleen parantaa. Lisäksi lupien hankinnan ja maksamisen helppoutteen tulee kiinnittää huomiota, esimerkkinä lupien hankinta itse kohteessa lupa-automaatilla tai internetin kautta. Järviälläskohtaisten verkkokalastuslupien kehittäminen laajentaa kalastajien mahdollisuuksia ja helpottaa kalastuksen säätelyä.⁶⁴

Käyttö- ja hoitosuunnitelman päivittämisen jälkeen on huolehdittava siitä, että hyväksytyt periaatteet saatetaan osakaskuntien ja kalastajien tietoon. Internet-sivut tulevat olemaan merkittävä vuorovaikutteinen väline niin tässä kuin muussakin tiedotustoiminnassa. Kalastusmahdollisuuksista ja –rajoituksista tiedottamisen lisäksi nettisivuja voitaisiin käyttää myös saalis seurantaan ja ne voisivat olla kanavana suunnitelmien toteuttamista koskevalle palautteelle.

Kestäviä tuloksia saadaan aikaan vain jos järven käyttäjät tuntevat voivansa vaikuttaa omilla päätöksillään ja toiminnallaan järven tilaan ja havaitsevat tästä heille itselleen koituvan hyödyn. Kalastajien ja muiden järven käyttäjien sitoutumisen myötä järven käyttöä rajoittavia määräyksiä tarvitaan vähemmän.

3.3. Kalastusalue ja yhteisöllisyys

Modernille yhteiskunnalle on ollut tunnusomaista rationaalisuuteen, tieteelliseen tietoon ja teknologisiin innovaatioihin perustuva edistysusko. Tähän liittyy valistusajattelusta periytyvä tavoite kouluttaa kansalaiset rationaaliseen toimintaan. Modernin yhteiskunnan katsotaan syntyvän tieteen ja teknologian asiantuntijoiden aikaansaamilla luonnon säätelytoimenpiteillä. Toisen maailmansodan jälkeen käynnistyi laaja taloudellisen ja sosiaalisen jälleenrakennuksen prosessi, jossa modernisoituminen liittyi kiinteästi taloudellisen kasvun ideologiaan.⁶⁵

Modernisaatiolle on aina ollut tunnusomaista etäisyyden ottaminen paikalliseen, traditioihin perustuvaan tietoon. On hylätty traditiosta nouseva merkityksellisyys, eräänlainen *sensus communis*, yhteisöstä nouseva viisaus - tieto ja taito toimia.⁶⁶ Kalastusta koskevissa kysymyksissä tämä on merkinnyt siirtymistä uskomuksiin, perinteisiin ja omaan kokemukseen perustuvasta tiedosta kohti ei-paikallista tietoa. Varsinkin asiantuntija- ja tutkimustiedon merkitys on korostunut.⁶⁷

Yhteiskunnan modernisaation myötä kalastuskulttuuri on pirstoutunut ja muuttunut ylipaikalliseksi. Uudet toimijaryhmät ovat tuoneet uusia tarpeita, arvoja ja tietoa. Kalavarojen hyödyntämisen ohella viime aikoina yhä tärkeämmäksi intressiksi on

⁶³ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 25.

⁶⁴ Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta 1999, s. 26.

⁶⁵ Charles Taylor erottelee modernin tunnusmerkkeinä "työn kulttuurin" (civilization of labour), neuvotteluihin ja sopimuksiin perustuvat yhteiskuntasuhteet ja yksilön tahdonvaraisen eli voluntaristisen aseman yhteiskunnassa (Taylor 1985, s. 47).

⁶⁶ Taylor 1985, s. 148-149.

⁶⁷ Salmi 2001 a), s. 5.

muodostunut suojele. Kalastusta rajoitetaan joidenkin kalalajien uhanalaisuuden vuoksi, useimmiten kalastuksen säätely liittyy kuitenkin kalavesien tuottavuuden parantamiseen ja eri kalastajaryhmien väliseen saaliinjakoon.⁶⁸

Nykyään perinteinen modernisaatiokäsitys on muuttunut: riskiajattelu⁶⁹ kyseenalaistaa suoraviivaisen kehityksen kohti yhä parempaa yhteiskuntaa. Modernisuutta määrittää yhä enemmän globalisoituminen ja erikoistuminen.⁷⁰

Siirryttäessä varhaisesta moderniuden asiantuntijakäsityksestä myöhäismoderniuden refleksiivisyyteen professionaalisuus ei enää määritä asiantuntijuutta, vaan kuka tahansa, esimerkiksi paikallinen kalastaja, voi olla asiantuntija päätöksenteon kohteena olevassa asiassa.⁷¹

Myöhäismoderni refleksiivisyys asettaa myös tieteen ja tutkimuksen osittain uuteen rooliin. Kalataloustutkimus ja alan professionaalinen tuntemus on monesti lähempänä käytännön toimijatasoa kuin tieteellinen tutkimus yleensä.⁷² Vahvuutena on ollut laaja alueellisten tutkimusyksiköiden verkosto, joka on edistänyt molemminpuolista tiedonkulkua paikallisen ja alueellisen tiedon välillä. Samoin viranomaishallinto ja neuvonta toimivat paitsi alueellisesti myös yhteydessä paikalliseen tasoon.⁷³

Asiantuntija- ja maallikkotieto eroavat toisistaan mutta myös täydentävät toisiaan. Tutkimus kerää tietoja eri osa-alueilta ja tekee niistä universaalit tieteelliset johtopäätöksensä. Kun tutkimustuloksia ryhdytään soveltamaan tietyn alueen kalatalouden päätöksentekoon, tarvitaan paikallista tietoa ja kommunikatiivista rationaalisuutta, joka pohjautuu yhteisön jäsenten sosiaaliseen oppimiseen; toiminta koordinoidaan ja yhteisymmärrykseen päästään keskustelujen kautta. Ajatuksena on, että kommunikatiivinen rationaalisuus murtaa esteitä tavallisten ihmisten ja tieteellishallinnollisen eliitin väliltä vuorovaikutuksen, luottamuksen ja molemminpuolisen oppimisen avulla. Sosiaalisessa oppimisessa osapuolet oppivat määrittelemään uudestaan tilanteensa sen mukaan mitä voivat yhdessä saavuttaa. Käsitusten uudelleenrakentamisen ohella sosiaaliseen oppimiseen liittyy myös halu työskennellä yhdessä sellaisten osapuolten kanssa, joita aiemmin ei ole tunnettu tai joita on pidetty epäilyttävinä.⁷⁴

Kalastusalueella on hyvät edellytykset toimia paikallisen, alueellisen ja tieteellishallinnollisen tason yhdistäjänä. Se voi toimia eri osapuolten keskustelun ja sosiaalisen oppimisen foorumina sekä toiminnan koordinoijana.

Oleellista kalastusalue toiminnassa on omaehtoisuus: kehitys tulee sisältäpäin, omasta toiminnasta, joka perustuu vapaaehtoisuuteen ja ongelmien ratkaisuun ilman välittäjää. Vesialueiden hoito on tärkeää ja välttämätöntä työtä; sitä voi pitää kolmannen eli

⁶⁸ Salmi 2001 b), s. 110.

⁶⁹ Ks. Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) 1995, Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio.

⁷⁰ Salmi 2001 b), s. 102.

⁷¹ Salmi 2001 b), s. 111.

⁷² Vrt. Peuhkuri 2001.

⁷³ Salmi 2001 b), s. 111-112.

⁷⁴ Salmi 2001, s. 109.

voittoa tavoittelemattoman, vapaaehtoisuuteen perustuvan sektorin työnä⁷⁵. Tällöin merkittäväksi kysymykseksi nousee se, miten työn arvo mitataan.

Kalastusalue toiminnan resurssien jako liittyy edellä mainittuun. Jos kalastusalue haluaa tehdä enemmän kuin hoitaa vain lakisääteisiä toimintoja, sen on tehtävä omaa varainhankintaa, esimerkiksi projektien kautta. Voidaan kuitenkin ajatella, että kalastusalue toiminnan rahoituksen tuleekin perustua omaan aktiivisuuteen.⁷⁶ Näin osoitetaan, että halutaan osallistua yhteisten asioiden hoitoon vapaaehtoisuuden pohjalta. Kyseessä on vanha talkooperinne, jossa tietenkin osallistujien kulut on korvattava, mutta osallistuminen ei perustu siihen, että työstä odotetaan rahallista korvausta. Näin ollen kalastusalue toiminnassa ei ole syytä lähteä siihen, että kaikkien alueiden resursseja kasvatetaan avustuksilla yhtä paljon, koska sellaisilla kalastusalueilla, joissa ei ole ollut merkittävää toimintaa, rahat todennäköisesti menevät hukkaan. Sen sijaan aktiivisia alueita on syytä kannustaa entistä enemmän.

Vesijärven kalastusalueen toiminnassa näkyy talkoohengen luomisvaihe vuosina 1994-1996 Vesijärvi-projektin päätyttyä, jonka jälkeen kalastusalue yhteistyö alkoi Nastolan kanssa. Kalastusalueet voivat näin ollen toimia esimerkkinä vanhasta yhteishenkiperiaatteesta: vapaaehtoisuudesta, joka ilmenee talkotoimintana ja ongelmien ratkaisusta alueen sisällä asianosaisten kesken, mikä heijastaa pohjoismaista käräjäperinnettä. Kalastusalue toiminta parhaimmillaan edustaa siten uudenlaista yhteisöllisyyttä, jonka perustana ovat ikivanhat perinteet.

⁷⁵ Kolmas sektori on julkisen vallan ja markkinatalouden rinnalla toimiva yhteisö talous, joka koostuu yleishyödyllisistä, voittoa tavoittelemattomista järjestöistä ja yhteisöistä. Julkisesta sektorista ja voittoa tavoittelevasta yksityissektorista poiketen kolmannelle sektorille ominainen piirre on vapaaehtoisen työpanoksen tuottaminen. Voitto Helanderin mukaan rajauskriteereinä toimivat rakenteellisuus, yksityisyys, voittoa tavoittelematon jakaminen, itsehallinnollisuus ja vapaaehtoisuus (Helander 1998, s. 55-62).

⁷⁶ Teoriakeskustelussa on noussut esille kysymys kolmannen sektorin ja julkisen sektorin välisestä suhteesta ja sen luonteesta. Erityisesti valtioriippuvuusteorian esiintyvässä suuntauksessa on korostettu sitä, että kolmannen sektorin yksikköjen rahoituksellinen riippuvuus julkisista viranomaisista vahvistaa ja syventää myös niiden toiminnallista riippuvuutta julkisesta sektorista ja tekee niistä enemmän tai vähemmän julkisen sektorin pidennettyjä käsiä. Helanderin mukaan kolmannen sektorin omin anti, vapaaehtoispanostus, korreloi negatiivisesti julkisen rahoitusosuuden kanssa. Ks. Anheier, Helmut K. - Toepler, Stefan - Sokolowski, S. Wojciech: The Implications of Government Funding for Non-profit Organizations: Three Propositions. International Journal of Public Sector Management 10 (1997): 3. Suomessa kolmas sektori saa toiminnallisesta rahoituksestaan noin kolmanneksen (32 %) julkisen sektorin avustuksina ja kolme viidesosaa (60 %) oman toimintansa tuloksena. Yksityisten lahjoitusten osuus jää vastaavasti noin seitsemään prosenttiin (Helander 1999).

Lähteet

Beck, Ulrich 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Julkaisussa: Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.

Giddens, Anthony 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Julkaisussa: Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.

Helander, Voitto 1998. Kolmas sektori. Käsitteistöstä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista. Gaudeamus Kirja, Saarijärvi.

Hämeen työvoima- ja elinkeinokeskus, kalatalousyksikkö 1999. Elämyksiä kuhavesiltä ja rapurannoilta. Vapaa-ajan kalatalouden kehittäminen Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen maakunnissa. Kala- ja riistahallinnon julkaisuja 42/1999.

Kalamies 4/2001.

Kalastusalueopas 1999, toim. Ahvenniemi, A., Vesa, R., Kilpinen, K. & Wallgren, M. Kalatalouden Keskusliitto n:o 118.

Kalatalouden Keskusliiton lausunto 2001. KKL:n lausunto 8.6.2001 MMM:n vapaa-ajankalastussuunnitelmasta.

Kirjavainen, Eija 2000. Veden vilja virkistää ja työllistää. Kalatalous Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Päijät-Hämeessä. Kala- ja riistahallinnon julkaisuja 44/2000.

Lappalainen, Ari 2000. Sisävesikalastus muuttuvassa yhteiskunnassa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kalatutkimuksia – Fiskundersökningar 168.

Lash, Scott 1995. Refleksiivisyys ja sen vastinparit: rakenne, estetiikka, yhteisö. Julkaisussa: Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.

Muje, Kari & Tonder, Mika & Salmi, Pekka 2001. Kalastuksen paikallis- ja aluehallinto Pihlajavedellä. Vesialueen omistus ja intressiryhmien näkökulmat. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kala- ja riistaraportteja 216.

Peuhkuri, Timo 2001. Saaristomeren kalankasvatuskiista faktaretoriikan loukussa. Julkaisussa: Salmi, P. (toim.) *Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa*. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kalatutkimuksia – Fiskundersökningar 177, s. 39-60.

Salmi Juhani & Huhmarniemi, Alpo 2001. Paikallinen tieto kalastuksen järjestämisessä. Esimerkkinä Pohjanlahden siiankalastus. Julkaisussa: Salmi, Pekka (toim.) *Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa*. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kalatutkimuksia – Fiskundersökningar 177, s. 27-38.

Salmi Pekka 2001 (a). Tieto kalavesillä. Julkaisussa: Salmi, Pekka (toim.) Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kalatutkimuksia – Fiskundersökningar 177, s. 1-9.

Salmi Pekka 2001 (b). Tieto ja yhteistyö kalavesien hallinnassa. Julkaisussa: Salmi, Pekka (toim.) Paikallinen tieto, asiantuntijuus ja vuorovaikutus kalavesien hallinnassa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kalatutkimuksia – Fiskundersökningar 177, s. 97-115.

Taylor, Charles 1985. Philosophy and Human Sciences, Philosophical Papers 2. Cambridge.